

Romanian Equivalents of Serbian Verbs of Motion in Literary Translations

Correspondants roumains des verbes de mouvement serbes dans les traductions littéraires

Corespondente românești ale verbelor de mișcare sârbești în traduceri literare

Virginia POPOVIĆ, Ivana JANJIĆ

Universitatea din Novi Sad, Facultatea de Filosofie,
Departamentul de Limba și Literatura Română
popovic.virdjinija@gmail.com, ivana_janjic@yahoo.com

Abstract

The issues of space and movement have a long-standing tradition in the history of human thought, being an object of research in several subjects. Space is a domain of immediate experience, and movement is part of our very condition. Should a speaker of Romanian from Vojvodina (who uses Banat speech and is bilingual, knowing the language of that environment) translate a literary work from Serbian, this would most often result in calques and difficulties in finding the appropriate words in the translation process. A comparative analysis of texts from various languages shows that each language manifests a certain predilection for using verbs in the three above-mentioned categories. In this respect, Romance languages are opposed to Slavic languages, especially in Romanian, both as regards the lexical system and in terms of speech. In contrast to the situation found in French and Romanian, the Serbian language has an evident preference for verbs that contain two types of semes in their semantic scope: spatial semes combined with semes referring to how movement occurs. The particularity here is derived from the fact that verbs of the Serbian language contain a rich prefix system that indicates the various local aspects of action and only serves to express the concrete sense of space or time location.

Résumé

La problématique de l'espace et du mouvement a une longue tradition dans l'histoire de la pensée humaine, constituant un objet de recherche dans plusieurs disciplines. L'espace est un domaine de l'expérience immédiate et le mouvement fait partie de notre propre condition. Lorsqu'un parleur de langue roumaine de Voïvodine (qui parle le dialecte de Banat et qui est bilingue, connaissant la langue de l'environnement) traduit un œuvre littéraire du serbe, dans la plupart des cas on arrive à des calques et à des difficultés pour trouver les mots adéquats dans le processus de traduction. L'analyse comparée des textes de langues diverses montre que chaque langue manifeste une certaine prédilection pour l'usage des verbes des trois catégories susmentionnées. De ce point de vue, les langues romanes s'opposent aux langues slaves, particulièrement dans le roumain, tant au niveau du système lexical, qu'au niveau de la parole. Par opposition à la situation du français et du roumain, le serbe a une préférence évidente pour les verbes qui contiennent deux types de sèmes dans leur sphère sémantique: des sèmes spatiaux combinés à des sèmes se référant à la manière de déplacement. La particularité en discussion dérive du fait que les verbes de la langue serbe contiennent un système riche de préfixes qui

indiquent les divers aspects locaux de l'action et qui servent seulement à exprimer le sens concret de localisation dans l'espace ou dans le temps.

Rezumat

Problematica spațiului și a mișcării are o lungă tradiție în istoria gândirii umane, constituind obiect de cercetare a mai multe discipline. Spațiul este un domeniu al experienței imediate iar mișcarea face parte din propria noastră condiție. Dacă se traduce din limba sârbă o operă literară de un vorbitor de limbă română din Voivodina (care vorbește în graiul bănățean și care este un bilingv, cunoscând limba mediului) în cele mai multe cazuri se ajunge la calchieri și la dificultăți pentru a găsi cuvintele adecvate în procesul de traducere. Analiza comparată a textelor din diverse limbi arată că fiecare limbă manifestă o anumită predilecție pentru folosirea verbelor din cele trei categorii menționate mai sus. Din acest punct de vedere, limbile romanice se opun limbilor slave, în special, în limba română, atât la nivelul sistemului lexical, cât și la nivelul vorbirii. În opoziție cu situația din limbile franceza și româna, limba sârbă vădește o preferință pentru verbele care conțin în sfera lor semantică două tipuri de seme: seme spațiale combinate cu seme referitoare la modul de desfășurare a deplasării. Particularitatea în discuție derivă din faptul că verbele limbii sârbe conțin un sistem bogat de prefixe care indică diversele aspecte locale ale acțiunii, și servesc doar la exprimarea sensului concret de localizare în spațiu sau în timp.

Keywords: *verbs of motion, Romanian language, Serbian language, translation*

Mots-clefs: *verbes de mouvement, langue roumaine, langue serbe, traduction*

Cuvinte cheie: *verbe de mișcare, limba română, limba sârbă, traducere*

Problema traducerii este una din cele mai vechi în istoria și teoria limbii. Izvorând dintr-o necesitate practică imediată, activitatea de traducere a avut la început caracter oral, apoi traducerea s-a extins la texte scrise, problema traducerii nu trecea discuții, întrucât se socotea, că limba, în special lexicul ei, e un simplu inventar de cuvinte, care își au corespondente adecvate în alte limbi. „Ca și orice altă noțiune, termenul „traducere” poate fi definit în dependență de criteriile și principiile puse la baza conceptualizării lui. Traducerea este un termen cu un volum semantic destul de larg, în interiorul căruia distingem cinci semnificații: 1. Traducerea ca proces, ca activitate; 2. Traducerea ca rezultat final, ca produs; 3. Traducerea ca mijloc de comunicare; 4. Traducerea ca interpretare; 5. Traducerea ca transformare a mesajului, textului; În mod general, putem trata traducerea ca un caz particular de convergență lingvistică, în scopul medierii interlingvistice, care permite transmiterea informației între locutori de limbi diferite”. [1]

Procedeele traducerii începe cu determinarea genului operei, întrucât de caracterul acesteia depinde alegerea vocabularului, redarea diferitelor nuanțe ale cuvântului: una dintre condițiile de bază pentru traducerea literaturii artistice, de exemplu, este cunoașterea la perfecțiune a limbii, a culturii, a istoriei poporului precum și a obiceiurilor acestor descrise în original, în caz contrar, traducătorul riscă să denatureze trăsăturile caracterului, specificul național al creației inspirate a scriitorului. Deci una dintre cele mai de seamă realizări a traducerii adecvate este buna cunoaștere a celor două limbi și culturi, ”traducătorul posedă o capacitate dublă integrativă (competență bilingvistică și biculturală) în vederea realizării traducerii”[2].

Traducătorul trebuie să fie atent la alegerea echivalentelor. Două cuvinte pot fi echivalente în dicționarul bilingv, dar totdeauna pot fi folosite ca echivalente la traduceri și atunci traducătorul trebuie să găsească echivalent contextual. De aceea alegerea la întâmplare din dicționarul bilingv a echivalentelor cutărui sau cutărui element al originalului duce la greșeli propriu-zise, schimbări de sens. Din tot ce s-a creat pe plan literar, o dificultate aparte presupune traducerea zicătorilor și a proverbelor dintr-o limbă în alta. Ele, cel mai des nici nu se traduc, ci se caută corespondentul lor în altă limbă. Spre deosebire de zicători, proverbele se traduc mai ușor, pentru că fiecare poartă în sine

o idee universală și bine încheată, care poate exista în mod independent. La multe popoare, pentru anumite situații din viață se pot găsi diferite zicători și proverbe cu sens similar, fapt vizibil prin comparația zicătorilor culese de Vuk Stefanović Karadžić (1787-1864), la sârbi și de Anton Pann (1793, 1897-1854), la români. Limbile română și sârbă reflectă foarte bine virtuțile potrivite exprimării zicătorilor și proverbelor, comunică mult în puține cuvinte, zice mai mult decât se spune prin cuvinte, în așa fel încât interlocutorul are satisfacția de descifrare a intențiilor autorului.

Pentru a demonstra câte dificultăți a avut traducătorul romanului *Sânge tulburat* scris de Borisav Stanković (în original - *Nečista krv*) și tradus în limba română de un vorbitor de limbă română din Voivodina (care vorbește în graiul bănățean și care este un bilingv, cunoscând limba mediului). Sub influența limbii sârbe, în Voivodina se ajunge la dese calchieri și la dificultăți pentru a găsi cuvintele adecvate pentru o traducere bună. Traducătorul, astfel, în traducerea verbelor de mișcare, a apelat la cele mai des folosite: *a merge, a fugi, a ieși, a intra, a coborî, a alerga, a umbla, a pleca, a porni, a se întoarce* dar mai puțin, aproape deloc nu a folosit verbe de mișcare care desemnează părăsirea punctului inițial: *a decola, a evacua, a evada, a extrage*, dar aceasta din cauza subiectului romanului și din cauza neexistenței vehiculului în timpul când era scris romanul. La fel, nu găsim în roman verbe de mișcare care desemnează atingerea punctului terminus (firește nu toate): *a acosta, a ameriza, a aseleniza, a ateriza* sau verbe de mișcare din grupul de verbe care desemnează trecerea peste obiect (traversare): *a escalada, a survola*. La fel, din roman lipsesc verbe care desemnează mișcarea organizată, desfășurată după anumite reguli: *a defila, a escorta, a mărșălui, a patrula*.

Tendența de a păstra culoarea locală și nevoia de a-l transpune pe cititor într-o altă țară și în altă epocă, subliniind totodată întreaga originalitate a operii traduse, aduc pe traducător în fața unor probleme noi și uneori greu de rezolvat. Pe plan teoretic conștiința acestor greutăți a generat ideea că o traducere completă niciodată nu este posibilă. În mod curent traducerea este asociată cu transpunerea operelor literare dintr-o limbă în alta, de aceea anume în legătură cu traducerea literaturii artistice s-au făcut multe aprecieri pertinente, dar și mai multe speculații, atât de literați, cât și de lingviști. De fapt, până nu demult problema traducerii, nu trezea discuții, întrucât se socotea, ca limbă, în special lexicul ei, e un simplu inventar de cuvinte, care își au corespondente adecvate în alte limbi. După cum o dovedesc cercetările contemporane, de fapt, fiecare limbă își are un mod individual de a oglindi realitatea ambiantă, într-un fel altul sau organizează datele experienței. Limbile în mod diferit segmentează realitatea exterioară și o caracterizează în mod diferit, iar drept rezultat două tablouri ale lumii obiective, prezentate de două limbi oarecare, de obicei, nu coincid.

Comparându-se elementele lexicale a două limbi, de data aceasta verbe de mișcare, se poate constata doar o coincidență parțială între ele: entitățile semantice ale cuvintelor din două limbi coincid numai în parte. Anume acești factori îngreunează mult procesul traducerii. La fel și faptul că traducătorul provine dintr-un mediu unde se vorbește graiul bănățean, fapt care îngreunează traducerea din cauza lipsei de termenologie adecvată. Pe de altă parte, traducătorul este bilingv, traducerea în limba română este dificilă și din cauza unei cunoștințe mai mici a limbii sârbe. Astfel că ajungem la concluzia că una din condițiile de bază pentru traducerea literaturii artistice, de exemplu, este cunoașterea la perfecție a limbii, a culturii, a istoriei poporului, precum și a obiceiurilor acestuia descrise în original; în caz contrar, traducătorul riscă să denatureze trăsăturile, caracterul, specificul național al creației inspirate ale scriitorului. O altă condiție din cele mai de seamă este ca traducerea să fie adecvată, să redea veridic ideea și conținutul operei, să păstreze expresivitatea artistică cu toate subtilitățile ei. Desigur, cunoașterea limbii, intuiția, simțul limbii, pătrunderea în lumea imaginilor din original au o importanță mare la traducerea operelor literare.

Deci, una din cele mai de seamă condiții pentru înfăptuirea traducerii fidele, adecvate este exactitatea. Criteriul exactității este relativ și poate varia în dependență de stilul, genul de care ține o anumită lucrare. Traducătorul trebuie să evite devierea foarte mare de la original. Sunt cu totul inadmisibile cazurile de traducere greșită, erorile, impreciziile determinate de cunoașterea slabă a limbii, în cazul de față limba sârbă. În parte, e vorba de nerespectarea specificului limbii în care se

traduce prin faptul că se imită structurile limbii originalului, nu totdeauna este aleasă construcția, care din punct de vedere stilistic e cel mai apropiată de original și redă mai din plin esența lui. De multe ori nu se ține seama de specificul operei traduse, folosindu-se ca echivalente pentru traducere cuvinte ce tin de alt strat stilistic, decât cel folosit de original, ceea ce strica pânza operei, face să se piardă particularitățile originalului. După cum am văzut, una dintre problemele de bază, în procesul traducerii și care prezintă deosebite dificultăți, este alegerea verbului adecvat de mișcare, deoarece autorul romanului *Sânge tulburat*, Borisav Stanković, folosește multe regionalisme (orașul Vranje din sudul Serbiei), turcisme (acțiunea se desfășoară la intersecția dintre vremea veche turcească și perioada modernă) și sârbisme care nu se pot traduce fără a apela la context.

De aceea am ales un corpus adecvat din romanul lui Borisav Stanković și romanul tradus. Pentru a demonstra cât sunt de frecvente verbele de mișcare în varianta tradusă, am alcătuit o tabelă unde, în partea stângă este traducerea propozițiilor unde se găsesc verbe de mișcare și pe partea dreaptă varianta originală a romanului. Am ales aspectul spațial al deplasării, mișcarea orientată spre un anumit punct din spațiu și mișcarea neorientată. "Majoritatea lucrărilor care s-au ocupat de verbele în discuție (cf. Evseev, 1974) vorbesc despre verbe de „mișcare” nefăcând distincția dintre cele două concepte – mișcare și deplasare – și incluzând nediferențiat în sfera mișcării și verbele de deplasare”[3]

A – orientarea mișcării [4]

a1 - Mișcare orientată spre un anumit punct din spațiu

„Sofka ieși pe poarta deschisă și porni spre mătușă-sa.” (p. 92)	„Sofka izide na otvorenu kapiju i pođe tetki.“
„În odaie nu îndrăznea să intre“ (p. 53)	„U samu sobu nije smela da uđe.“
„Sofka știa că Magda trecuse dinadins cu băieții din prăvălie prin vecini...” (p. 50)	„Sofka je znala kako je sad Magda sa tim šegrtima navlaš prošla kroz komšiluk.“
„După mult timp Magda se întoarse însoțită de doi băieți de prăvălie, care aduceau o grămadă de...” (p. 50)	„Posle dugog vremena Magda se vrati zajedno sa dva šegrti koji doneše čitavu rpu basme.“
„Mătușa Simka pornește mai departe...” (p. 52)	„I produžuje sa njome put.“
„Fugeau din fața lor și, întorcând capetele spre ei...” (p.50)	„Beže ispred njih i, kao da ih umilostive, okreću se k njima ...“
„Țărăncile însă fugeau și se fereau de ei...” (p.50)	„A seljanke beže, sklanjaju se od njih.“

„Ieșise dintre casele vecine și mergea pe strada care duce spre cearșie...” (p.49)	„Izišla iz komšiluka i ode onom ulicom koja vodi pravo gore u čaršiju.“
„Buzunarele de la ceacșiri erau umflate cu bani mărunți și se legănau în jurul cracilor“ (p.50).	„Džepovi im, naduti marjašima, klate se oko njihovih nogavica.“
„Se încovoiau sub povara coșurilor cu simiți.“ (p. 50)	„Zavalili se od korpe simita.“
„...maică-sa nu ieșise în urma lui să-l petreacă...” (p. 73)	„I ona, tada, prvi put, nije izišla za njim, da ga isprati.“
„...veșnic se duce pe la tribunale.“ (p. 52)	„...i večito ide po sudovima.“
„Din sân le cădeau lucrurile pe care le cumpăraseră...” (p.50)	„Iz nedara im ispadaju stvari što su nakupovali i poneli svojima u selo.“
„Cu toate că Mita-efendi nu le comunicase că va veni...” (p. 51)	„Mada otac po njemu nije kazao da će doći.“

„Se fereau și <i>fugeau</i> , îndeosebi de teamă <i>să nu le calce</i> caii țăranilor beți, care <i>se opreau</i> la fiecare cârciumă din cearșie...” (p.50)	„Ali najviše se sklanjaju i <i>beže</i> strepeći da ih <i>ne pregaze</i> konji pijanih seljaka, koji tamo po čaršiji <i>zastaju</i> ispred svake mehane, da još ispijaju okanice...”
„ <i>Trecând</i> pe lângă Magda, unele ziceau...” (p.51)	„Neke <i>prolazeći</i> pored Magde zapitkuju je...”
„... <i>ieșind</i> pe porțile grădinilor, din străzile lăturalnice, se auzeau femeile și slugile, <i>îndreptându-se</i> spre cimitir...” (p.51)	„...kroz kapidžike, iz sporednih ulica, gde nema meteža, već se čuje kako <i>idu</i> žene, starke i sluge ka groblju...”
„Nu, <i>n-a plecat</i> . <i>Vine</i> îndată, răspundea Magda.” (p. 51)	„Nije, nije [<i>krenuo</i>]! Sad će [<i>doći</i>]- odgovara im Magda.”
„De-abia <i>am ajuns</i> , ca <i>să vin</i> și eu la cimitir.” (p.52)	„...pa eto jedva <i>stigla</i> da i <i>ja pođem</i> na groblje.”
„Începeau <i>să apară</i> simigiii, <i>coborând</i> din cearșie.” (p. 50)	„Simidžije već počеше da <i>se viđaju</i> kako <i>silaze</i> iz carșije.”
„Se temea <i>să nu iasă</i> cineva dintre crăpăturile zidurilor.” (p.54)	„Bojala se da se ko otuda iz onih otvora i rupa <i>ne pojavi</i> .”
„ <i>Au venit</i> toate neamurile, n-a lipsit nimeni.” (p. 67)	„ <i>Došla</i> cela rodbina, svi, nijedan nije izostao.”
„ <i>Se duse</i> încă o dată până la poartă...” (p.53)	„Još jednom <i>ode</i> do kapije.”
„ <i>Se învârtea</i> mai ales pe lângă poartă, până unde <i>ajungea</i> zgomotul orașului care o <i>înconjură</i> .” (p. 54).	„...jednako <i>švrļjati</i> po dvorištu, a najviše oko kapije, do koje

	je ipak <i>dopirao</i> žagor koji je hrabrio.”
„ <i>Trecea</i> grăbit câte un servitor ori ucenic...” (p.53)	„ <i>Žureći se</i> , ako <i>prođe</i> tek pokoji sluga...”
„Hai, conită, că toată lumea <i>pleacă</i> la cimitir!” (p. 51)	„Hajde, snaške, već sav svet <i>ode</i> na groblje!”
„...se va întări și va <i>pătrunde</i> până la ea.” (p. 53)	„...snažiti i otuda kroz tu tișinu ovamo do nje <i>prodirati</i> .”
„ <i>Înapoindu-se</i> de la poartă, <i>trecu</i> pe lângă fântână.” (p. 53)	„...i ona, <i>vračajući se</i> od kapije, <i>prolazeći</i> pored bunara.”
„Sofka se bucură și <i>porni</i> spre poartă.” (p. 54)	„Sofka, zaradovavši se, <i>pođe</i> .”
„Sofka coborî scările și <i>se îndreptă</i> încet spre poartă.” (p. 54)	„Ali dok ona sîde i polako <i>poče</i> <i>îci</i> ka kapiji.”
„Când <i>venise</i> , târziu ori de vreme.” (p. 55)	„Kad <i>je došla</i> , dockan ili rano.”
„... <i>se întoarse</i> mai liniștită și mai umpănită.” (p.53)	„...poče <i>se vrăcати</i> malo umirenija i staloženija.”
„...nici măcar nu <i>se apropie</i> de apa de la fântâna lor.” (p. 55)	„...ne mogu ni da <i>se prinesu</i> ovoj vodi njihovoj...”
„Nu putea <i>să se ducă</i> în bucătărie...” (p.54)	„Nije mogla <i>da ode</i> u kujnu...”
„În vremea aceea <i>venise</i> un cantor nou, unul Nikolča...” (p.15)	„U to vreme <i>doșao</i> neki nov učitelj, Nikolča...”
„...acoperîndu-și părul și sâni cu marama, <i>coborî</i> totuși.” (p. 53)	„...ipak bacivși șamiju na kosu i na prsa, <i>sîde</i> dole.”
„Ca de obicei, când <i>venea</i> de la aceste pomeni...” (p.55)	Svaki čas, kao svakada kada <i>bi dolazila</i> sa tih podușja...”

„Magda <i>ieși</i> din bucătărie și <i>porni</i> în goană spre poartă.” (p. 63)	„Utom Magda <i>istrča</i> iz kuhne i <i>polete</i> kapiji.“	țărănilor și le <i>vărau</i> în mână cu de-a silă simiți.” (p.50)	seljaka i silom <i>im guraju</i> i nude stare, podgrejane simite.“
„Rista <i>mergea</i> între amândouă.” (p.64)	„I on, okružen njima, poče da <i>se penje</i> i da se nečka.“	„ <i>Intrase</i> în curte liniștit...” (p. 70)	„Tako je mirno <i>ișao</i> ...”
„Luă apoi lumânarea și o <i>duse</i> în bucătărie...” (p. 57)	„ <i>Iznese</i> sa sobom sveću u kujnu...”	„ <i>Fugind</i> o observă pe maică-sa, <i>trecând</i> pe lângă ea și <i>ducându-se</i> sus...” (p.92)	„ <i>Bežeći</i> , primeti kako joj mati prođe pored nje, i ode k njemu...”
„ <i>Mergând</i> pe un drum mai scurt, pentru ca să <i>ajungă</i> înaintea Todorei...” (p.54)	„...da bi prekim putem pre matere <i>došla</i> i otvorila joj kapiju...”	<i>Veneau</i> încet de la poartă (p. 70)	„Ali je on sa materom od kapije tako polako ovamo <i>dolazio</i> .”
„ <i>Pășea</i> fără nicio grabă...” (p. 70)	„Tako je mirno <i>ișao</i> ...”	„ <i>Trecu</i> repede pe lângă fântână.” (p. 92)	„Brzo <i>pređe</i> česmu.”
„Se temeau să nu se avânte și să <i>se ducă</i> și pe alte neamuri.” (p. 66)	„...pa ne samo kod njih nego i po ostalim kućama <i>ne pođe</i> na čestitanje.“	„... el, pesemne furios, a <i>plecat</i> numaidecât.” (p. 72)	„...a on, valjda naljučen, odmah <i>otișao</i> .”
„Îndată <i>va veni</i> cineva.” (p. 62)	„Tek što ko nije <i>doșao</i> .”	„și <i>pășind</i> , încălțat numai în ciorapi, <i>se apropie</i> cu un zâmbet...” (p. 89)	„Samo vide kako se <i>on podiže</i> , sa nekim suvim podsmehom, onako u čarapama, <i>pride</i> joj i svečano poče...”
„...Magda <i>aduse</i> un ulcior cu apă. (p. 57)	„... <i>donese</i> i metnu više glave testiju sveže vode.”	„Todora <i>mergea</i> în urma lui...” (p.70)	„Mati, kao ukočena, <i>išla</i> je za njim...”
„Apoi <i>ieșeau</i> în vârful picioarelor, cu capul descoperit și <i>se duceau</i> lângă ceilalți.” (p. 179)	„...odmah bi se otuda tiho na prstima, gologlav <i>vraćao</i> i <i>odlazio</i> med ostale.”	„ <i>Trecând</i> repede pe lângă el, <i>intră</i> în curte.” (p. 80)	„...i brzo pored njega na kapiju <i>prominu</i> .”
„ <i>Mergea</i> singur, gârbovit și aplecat...” (p. 66)	„... <i>ide</i> sam, ne dajući da ga dete vodi”	„Magda, ca de obicei, <i>intrase</i> pe la vecini.” (p.54)	„...koja je kao uvek <i>bila ušla</i> odozgo kroz komšiluk.”
„...lumea <i>ieșind</i> din biserică și împrăștiindu-se...” (p. 62)	„...kako se oko crkve <i>izlazeći</i> iz nje, crni svet i rastura...”	„... <i>trecând</i> pe lângă fântână, <i>intră</i> în casă.” (p. 89)	„...brzo <i>pređe</i> sokak, česmu, i <i>uđe</i> u kuću.”
„Începură să <i>sosească</i> și alți trimiși de-a lui, transmițând (...) salutări...” (p. 67)	„Počeše da <i>stižu</i> i drugi glasnici <i>donoseći</i> od njega pozdrav.”	„... <i>străbātu</i> în grabă strada”. (p. 89)	„...brzo <i>pređe</i> sokak.”
„ <i>Coborî</i> scările și <i>se îndreptă</i> spre poartă.” (p. 92)	„...tek što Sofka <i>sîde</i> niz stepenice i <i>pođe</i> ka kapiji.”	„Murgul (...) o <i>coti</i> pe ultima stradă.” (p. 79)	„Alat, naviknut, sam <i>savi</i> u poslednju ulicu.”
„El <i>se dădu</i> un pas îndărăt.” (p. 70)	„On kao <i>ustuknu</i> ...”	„Magda <i>fugi</i> înpăimântată pe scări...” (p. 75)	„Magda preplașena <i>ustrča</i> uz basamake...”
„ <i>Alergau</i> în urma	„ <i>Optrčavaju</i> oko		

„Doar n-o să <i>meargă</i> atât de departe, încât să-și <i>aducă</i> cumpărătorul cu alai...” (p. 75)	„Neće valjda toliko <i>ići</i> daleko da, <i>dovodeći</i> kupca i prodajući poslednje...”
„Se <i>repezi</i> din odaie.” (p. 75)	„Brzo iz sobe <i>izlete</i> .”
„Îndată ce <i>se duse</i> sus...” (p. 74)	„Ali čim tamo <i>ode</i> ...”
„Se <i>îndreptară</i> cu toții spre casă...” (p. 76)	„I <i>pođoše</i> svi kući sa <i>svećama</i> ...”
Așadar, acum <i>venise</i> numai ca să le dea de știre...” (p. 73)	„Dakle, sada je samo <i>došao</i> da im javi.”

„... și acum <i>se întoarce</i> acasă.” (p. 70)	„...pa se sada <i>vraća</i> .”
„Dacă <i>ar fi ieșit</i> cu el până la poartă, <i>reîntorcându-se</i> ...” (p. 71)	„...jer da <i>je izlazila</i> za njim do kapije, sigurno bi, <i>vračajući se</i> ...”
„De ierburi și din brazdele de flori <i>se înălța</i> o aromă...” (p.53)	„iz trave i aleja <i>cveća diže</i> se onaj vlažan i jak miris...”

a2 – Mișcare neorientată

„ <i>Ubla</i> de ici-colo prin odaie.” (p.91)	„ <i>Hodao je</i> ...”
„Sofka <i>alerga</i> mereu.” (p. 66)	„Sofka je jednako <i>ustrčavala</i> .”
„Din grădină <i>se revărsa</i> un șuvoi răcoros...” (p. 54)	„Ali međutim iz bašte <i>poče da bije</i> svežina i to tako slatka i bujna...”
„ <i>Se repezi</i> afară.” (p.92)	„Brzo <i>iziđe</i> ...”
„ <i>Alergau</i> în urma țăranilor și le vârau în mână cu de-a silă simiți.” (p.50)	„ <i>optrčavaju</i> oko seljaka i silom im guraju i nude stare, podgrejane simite.”
„Bătrânul Rista <i>se mișca</i> mai repede și mai ușor.” (p.66)	„... <i>kretao</i> se brže i lakše.”
„ <i>Aleargă</i> apoi într-un suflet spre poartă.” (p.80)	„Ali ubrzo <i>posrnu</i> i kao bez duše istrča ovamo ka kapiji.”
„Terminându-se să nu întârzie, aproape <i>alerga</i> ” (p.49)	„I bojeći se da nije zadocnila, gotovo <i>trči</i> .”
„Gura i <i>se mișca</i> mereu...” (p. 61)	„Usta su joj jednako <i>mrđala</i> ...”
„...de lucru, <i>umblând</i> de ici-colo prin curte.” (p. 53)	„...tobož poslom, poče jednako <i>švrljati</i> po dvorištu.”
„În văzduh (...) <i>se înălța</i> și <i>se legăna</i> un nor de praf.” (p.52)	„U osvetljenom vazduhu, iznad glave čaršije, pazara, samo <i>se dizao</i> i <i>lelujao</i> oblaćak od prașine.”
„ <i>Alergau</i> , parcă scoși din minți...” (p. 50)	„Trče besomučno da <i>dostignu</i> mușterije.”
„Apoi călare pe cai, <i>goneau</i> ca niște turbați. (p.50)	„...pa onda kao besni <i>jure</i> ovamo na konjima.”
„Magda, care tocmai atunci <i>ieșea</i> din bucătărie, pur și simplu <i>se dădu</i> înapoi din fața ei.” (p. 89)	„Magda ispade iz kujne i čisto <i>ustuknu</i> ispred Sofke.”
„...atunci, când <i>vor pleca</i> , vor putea fi adunate (...) și <i>trasporta</i> . (p. 73)	„...kad <i>se pođe</i> , da se može odmah, na brzu ruku, pokupiti, naslagati i <i>poneti</i> .”
„... îi părea rău cel mai mult de ea că <i>va pleca</i> ...” (p.74)	„...kao da im je nje najviše žao što ce im ona <i>otići</i> ...”
„ <i>Umblând</i> încântată și cu pieptul scos înainte...” (p. 52)	<i>Zanoseći</i> i zabacujući plećima sa svakom se ženom

„...să poată <i>pleca</i> împreună cu el.” (p.73)	„...sa njime da <i>otputuju</i> .”
„ <i>A plecat</i> coniuța Todora?” (p. 51)	„ <i>Ode</i> li i snaška Todora.”
„Liniștea se va înteți și <i>se va răspândi</i> peste tot. (p.53)	„A ta će se tišina sve više, sve jace <i>širiti</i> .”
„ <i>Se împrăștiu</i> pe străzile care duc spre drumurile de țară.” (p. 50)	„ <i>razmileli</i> se po sokacima što vode na drumove.”
„...lumea ieșind din biserică și <i>împrăștiindu-se</i> ...” (p. 62)	„...kako se oko crkve <i>izlazeći</i> iz nje, crni svet i <i>rastura</i> .”
„Oamenii <i>se retrăgeau</i> la odihnă.” (p. 53)	„...počeće da <i>se povlaci</i> , odmara.”

Obligativitatea unei asemenea diferențieri există în limbile slave; „dacă vrei să traduci în limba cehă enunțul *a sosit ieri de la Praga*, trebuie să precizezi și dacă voiajul s-a făcut cu avionul, cu trenul sau, eventual pe jos (aceasta pentru că ceha are verbe diferite pentru „a sosi cu avionul, „a sosit cu alt vehicul”, „a sosi pe jos”), în sistemul verbelor de mișcare românești rolul principal îl au semele spațiale. În limba sârbă, la fel ca și în limba română nu trebuie să precizăm cu ce s-a sosit, pentru că există verbul *stići/a sosi*. [5]

În sistemul limbii există trei categorii de verbe de mișcare, grupate în funcție de tipurile de seme cuprinse în sensul lor:

A - verbe care conțin numai seme spațiale (*a intra, a ieși, a pleca, a veni, a sosi* etc)

B- verbe care conțin numai seme calitative (*a zbura, a înota, a naviga, a călări, a șchiopăta* etc.)

C - verbe cu o structură semantică combinată, conținând seme din categoria A și B (*a ateriza, a ancora, a decola* etc.).

Analiza comparată a textelor din diverse limbi arată că fiecare limbă manifestă o anumită predilecție pentru folosirea verbelor din cele trei categorii menționate mai sus. Din acest punct de vedere, limbile romanice se opun limbilor slave, în special, în limba română, atât la nivelul sistemului lexical, cât și la nivelul vorbirii, predomină verbele care au o structură semică simplă, alcătuită numai din seme spațiale (*a veni, a ieși, a pleca* etc.), fie numai din seme calitative care privesc modul de efectuare a deplasării (*a zbura, a fugi, a călători* etc.). Raportul privind frecvența folosirii celor două categorii este în favoarea verbelor cu semele spațiale (categoria A). Sub acest aspect se observă o mare asemănare a românei cu franceza, care folosește de asemenea un număr restrâns de verbe cu o structură semică combinată. În opoziție cu situația din limbile franceza și româna, limba sârbă vedește o preferință pentru verbele care conțin în sfera lor semantică două tipuri de seme: seme spațiale combinate cu seme referitoare la modul de desfășurare a deplasării. Particularitatea în discuție derivă din faptul că verbele limbii sârbe conțin un sistem bogat de *prefixe* care indică diversele aspecte locale ale acțiunii. De exemplu, verbului *ići* „a merge” i se pot atașa variate prefixe care modifică și precizează direcția acțiunii în funcție de punctul inițial al deplasării, punctul terminus, de poziția subiectului etc.: (st)ići - „a ajunge”, (prist)ići - „a ajunge din spate”, (ot)ići - „a se duce”, (pr)ići - „a se apropia”, (dost)ići - „a ajunge”, ob(ići) - „a se duce pentru a vizita pe cineva”, zaob(ići) - „a ocoli” etc. Astfel se poate vorbi și despre verbul *hodati* - „a umbla”, „a merge” care poate să formeze în limba sârbă verbe cu ajutorul prefixelor: (pro)hodati - „a se pune din nou pe picioare, a învăța să umble”, (na)hodati - „a umbla prea mult”, (u)hodati se - „a intra în chestiune”, etc.

În structura morfologică a verbului sârb sunt redate cu regularitate o determinare spațială și una sau mai multe caracteristici privind modul de efectuare a deplasării. Semele spațiale sunt exprimate cu ajutorul prefixelor, iar cele calitative prin rădăcina verbului. De exemplu, verbul *pristići* indică „apropierea” cu ajutorul prefixului *pri-*, iar modul de deplasare „pe jos” cu ajutorul temei *ići*. Modificarea aspectului calitativ al deplasării în unele limbi slave, de exemplu în limba sârbă, va fi însoțită de comutarea temei cu o altă temă verbală. Prin prepoziția ”do-”: ”a veni pe jos” se traduce cu ”(do)hodati”; ”a veni în zbor” se traduce cu ”(do)leteti” și ”a veni pe apă” cu

”(do)ploviti”. În limba sârbă aspectul calitativ al mișcării se poate exprima prin verbul *putovati* – *a călători*. Dacă adăugăm prefixul *do-* atunci primim verbul de mișcare *doputovati* – „a veni”, indiferent cu ce vehicul. Atunci este de ajuns să spunem: ”doputovati” – „a veni de la drum”, și nu e necesar să spunem cu ce vehicol. Dacă la acest verb adăugăm numele vehicolului respectiv, atunci ajungem la următoarele:

(do)putovati vozom – „a veni cu trenul”

(do)putovati autobusom – „a veni cu autobusul”

(do)putovati avionom – „a veni cu avionul”

(do)putovati brodom – „a veni cu nava”

În limba română posibilitatea de a combina semele spațiale cu cele ale modului de efectuare a deplasării este limitată prin faptul că verbele dispun de un număr relativ redus de prefixe cu valoare locală. Printre acestea pot fi menționate: *a-* (*alipi, ateriza, ameriza*), *de-* (*debarca, decola, depărta*); (*desprinde, descăleca*), *in/ in-* (*introduce, importa, imbarca, împlînta*), *ex-* (*extrage, exporta*), *trans-* (*transborda, transporta*) etc. Prefixele au în general o productivitate redusă în cadrul derivării verbale românești, ceea ce limitează sfera verbelor cu o structură semicică combinată.

Traducătorul de cele mai multe ori utilizează verbele de mișcare corespondente, dar de multe ori, fie din lipsa corespondentelor în limba în care se face transpunerea, fie din rațiuni ce țin de intențiile stilistice ale autorului traducerii, care urmărește menținerea expresivității textului prin mijloace compensatorii, versiunea tradusă se îndepartează de original. Totuși, nu ne vom opri detaliat asupra fiecărei clase de verbe de mișcare, întrucât în cazul acestor verbe, formele cazuale, prepozițiile, servesc doar la exprimarea sensului concret de localizare în spațiu sau în timp.

* Lucrarea este realizată în cadrul proiectului *Limbi și culturi în timp și spațiu/ Jezici i kulture u vremenu i prostoru*, nr. proiect 178002, finanțat de Ministerul de Învățământ și Știință, Serbia.

Referințe

- [1]. Ungureanu, Victoria, *Teoria traducerii*, Bălți, Universitatea ”Alec Ruso”, 2013, p. 9;
 [2]. Ungureanu, Victoria, *Teoria traducerii*, Bălți, Universitatea ”Alec Ruso”, 2013, p. 15;
 [3] Mierlă, Anca, *Considerații privind criteriile de clasificare sintactico-semantică a verbului (cu aplicație asupra verbelor de deplasare)*, ”Ovidius University Annals of Philology, Volume XIV, Number 201-212, 2013, p. 201
 [4] Evseev, Ivan, *Semantica verbului*, Timișoara, Editura Facla, 1974;
 [5] ibidem

Bibliografie selectivă

Asher, Nicholas, & Sablayrolles, Pierre (1996). A Typology and Discourse Semantics for Motion Verbs and Spatial PPs in French. In J. Pustejovsky, J & B. Boguraev (eds.), *Lexical Semantics, The Problem of Polissemia* (pp. 163-209). Oxford: Clarendon Press.

DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române, ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, 1998*

Dragomirescu, Adina, *De la mișcare și localizare la aspect. Câteva situații de gramaticalizare (stă să, se pune pe)*, în: R. Zafiu, C. Ușurelu, H. Bogdan-Oprea, (eds.), *Limba română. Ipostaze ale variației lingvistice*, vol. I, București, Editura Universității din București, 2011, p. 95–104

Irimia, D: *Structura gramaticală a limbii române*. Verbul. București: Editura Junimea, 1976.

Ivic, Milka: *O rečima - kognitivni, gramatički i kulturološki aspekti srpske leksike – lingvistički ogledi*. Beograd: Biblioteka XX vek, 5, 2005.

- Katičić, R. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Globus, 1986.
- Piper, P.J.: *Jezik i prostor*. Zemun: Biblioteka XX vek, 1997.
- Silić, Josip; Ivo Pranjković: *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska Knjiga, 2005.
- Stanković, Borisav: *Sânge tulburat*. Pančevo: Editura „Libertatea“, 1979.
- Stanković, Borisav: *Nečista krv*. Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 1998.
- Vujović, Dušanka. *Osnovna leksičko-gramatička obeležja glagola kretanja*. In „Gramatika i leksika u slovenskim jezicima”, Zbornik sažetaka”, 2010, p. 41.
- Vujović, Dušanka S., *Osnovna značenja i prefiksna derivacija glagola ići i hodati*, Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku, 2012, vol. 55, br. 2, str. 85-92
- Žic-Fchs, M. *Znanje o jeziku i znanje o svijetu*. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za opću lingvistiku i orijentalne studije, Biblioteka SOL, 1991.